

KELIONĘ PRIVALU TĖSTI

Ateina metas ir atsiranda būtinybė pasirausti atmin ties skrynioje, atkėlus prabėgusių dešimtmečių gyvenimo klodus, praskleisti laiko patinos vualių apgobtus įvykius, situacijas, siluetus, veidus... Atpažįstu jį, bendrakursių kaleidoskope išsiskiriantį šviesia, vešlia garbana, kiek valiūkiška veido išraiška, skvarbiu žvilgsniu, neskubria tylenio kalbėsena...

Bendros paskaitos filologams ir istorikams didžiojoje, ketvirtiojoje, auditorijoje, bendri lūkuriavimai ar pasisėdėjimai Sarbievijaus kiemelyje, bendri susibūrimai šventėse, karinės katedros užsiėmimuose ar vasaros pratybose... Skirtingi pomėgiai... Nei sportas, nei meno kolektyvai nevienijo mūsų... Tolesniam bendravimui, o gal tiksliau – bendradarbiavimui suvedė mus KINAS... Ne, ne žiūrėjimas, o darymas... Ir ARCHEOLOGIJA...

Didžioji Mokslų akademijos salė... Prezidiumo pakylės gilumoje stelaže plastikiniai, gipsiniai skulptūriniai portretai – į mus žvelgia kasinėjimuose, laidojimo vietose rastų kaukolių pagrindu Jo atkurti, rekonstruoti mūsų protėvių veidai... Jauni ir pagyvenę, vyrai ir moterys... Tai buvo neeilinis, išskirtinis įvykis Lietuvos istorikų, etnografų, archeologų veiklos panoramoje... Įžymaus antropologo M. Gerasimovo mokytinis gina disertaciją... Tvyro sensacijos laukimo aura... Susikaupęs, bet nesutrikęs, nuščiuvusioje, sausakimšoje salėje tyliu balsu disertantas dėsto tiems laikams naujos technologijos postulatų...

Palankūs, tačiau pagarbūs oponentų vertinimai... Plojimai... Sveikinimai... Ir visuotinis, kaip jutau, pasididžiavimas jaunu mokslininku, sugebėjusiu pakylėti Lietuvos mokslą į dar vieną, kiek mįslingą, tačiau reikšmingą, plačią praktinę paskirtį turinčią žmogaus pažinimo pakopą...

Gal ta išsimintina popietė ir mane, jau pilna burna valgiusį kino pažinimo medžio vaisius, sužadino kurti filmą – apmąstymą archeologijos tema „...iš senųjų laikų“... Jame buvo nufilmuoti Jo rekonstrukcijų kūrybinės laboratorijos epizodai ir pats autorius.

– Gal rastumei laiko žvilgtelėti į tokį mano blūdą? – girdžiu ragelyje Jo balsą.

Tuometinio Istorijos instituto mažame kabinetėlyje iš lentynų žvelgiant prabočiams, tarškant kilnojamojo kino –

„peredvižkos“ – projektoriui, baltoje ekrano drobėje atgyja Jo vadovaujamos archeologinės ekspedicijos kasinėjimų vaizdai ir tie patys jo atkurtų mūsų protėvių veidai...

Tai buvo pirmojo Jo kino filmo gimimas...

„Šlapgiriškai prieš 500 metų“...

1968-ieji...

Taip ekraninį pavidalą įgavo Jo užslėpta svajonė – KINAS...

Radusi palankią terpę Jo pažeidžiamoje sieloje, kino bacila bujojo, išsikovojo ir peraugo į nepagydomą virusą, užvaldžiusį Jo esybę, tarpstantį Jame jau ketvirtąją dešimtį metų...

Geologai, tiriantys mūsų žemelės plutos sudėtį, disponuoja milijardais metų...

Paleontologai gyvybės atsiradimo istoriją skaičiuoja šimtais milijonų metų...

Archeologai žmonijos istoriją matuoja tūkstantmečiais...

Fotografai sustabdė akimirką prieš 150 metų... Kinas jau 110 metų judesyje fiksuoja gyvenimą... Taigi apie KINĄ...

Nuo cirko atrakciono, triuko iki savastinės meno šakos... Ir visuose savo raidos etapuose kinematografas neprarado vienintelės ir nekintamos metraštinės, regimojo pasaulio įamžinimo savybės, išliekamosios vertės...

Ką palieka žmogus, asmenybė, kūrėjas? Ką palieka ateinančioms kartoms? Žmonijos pragyventų epochų paveldas... Nuo Negailastingojo laiko bėgsmo išsaugoti ženklai akmenyje ir piešiniai olose, piramidės ir tvirtovių pamatai, tekstai molio lentelėse ir papirusė ar odoje, antikos skulptūros ir viduramžių tapyba, inžineriniai įrenginiai ir raštijos artefaktai...

Tačiau atkasę kapinynus ar mumijas archeologai šumerų epo tyrėjai nepajėgūs „prikelti senelį iš kapų milžinų ir išgirsti nors vieną, bet GYVĄ žodelį iš senųjų laikų...“

Tą gyvastį palieka tiems, kurie bus po mūsų, tik kinematografinė ar dabartinė skaitmeninė laikmena...

Ir lieka žodis, mintis, kalbėjimo maniera, tik tam ar kitam individui būdinga sakinio konstrukcija, intonacija,

emocija... Lieka susimąstymas, sutrikimas, ašara, džiaugsmas, akademinė rimtis, šaipokiška, ironiška ar sarkastiška sentencija...

Peržvelgus Jo sukurtų filmų registrą teigiu: vargu ar rasis profesionalios kinematografijos kūrėjas, pajėgus lenktyniauti ar varžytis su profesionaliu archeologu Vytautu Urbanavičiumi ne vien nufilmuotų objektų geografija, bet ir išliekamosios vertės kokybe...

Su kastuvu ir kino ar vaizdo kamera 38-erius metus Jis fiksavo ir įprasmino juostoje ne tik savo tyrimų arealą. Nepalyginimai daugiau ekraninio laiko Jo filmuose paskirta darbo kolegoms, įžymioms istorinėms asmenybėms nuo seniausių laikų iki dabarties.

Kino portreto žanras yra nepaprastai reikšmingas paveldo kontekste. Ir šioje srityje Jo „apetitas“ – nepasotinamas... Šiuos bendrus pastebėjimus iškalbingai patvirtina Jo filmografijoje fiksuojami kūrinių pavadinimai ir anotacijos, kuriose telegrafiskai glaustai įvardyta filmavimo vietų bei personalijų gausa...

Išaušo elektroninės – skaitmeninės garso ir vaizdo fiksavimo technikos rytas... Technikos revoliucija... Ir ji kas pusmetį kinta, tobulėja...

Užmarštin grimzta senosios kinematografo technologijos. Autorius nesikankina ryškindamas kino juostos negatyvą... iš jo „atspausdindamas“ pozityvą, derindamas, sinchronizuodamas atskirai nufilmuotą garsą su juostoje nufilmuotu vaizdu (nebyliu kalbančiojo „žibčiojimu“). O kur dar alinantis atskirų filmo gabalėlių – planų – klįjavimas, autorinio teksto, muzikos (atskirose juostose?) sujungimas į darnią visumą, kopijos spausdinimas... Visą tą

„akmens amžių“ Jis išgyveno... Iškentėjo, gaišo laiką, bet įsisavino VISAS technines ir kūrybines kino „darymo“ profesijas... Scenarijų autorius, mokslinis konsultantas, operatorius, apšvietėjas, aparatūros priežiūros asistentas, pagalbinis darbininkas (nešikas), montuotojas, režisierius, garso operatorius, diktorinio teksto autorius, muzikos parinkėjas, titrų autorius ir dailininkas... Ir visa tai – VIENASKAITOJE...

Neapsiriksiu pavadinęs Jį ŽMOGUMI – KINO STUDIJA.

– Rimučekai (taip vienas kitą vadiname jau daugelį metų), – girdžiu ragelyje. – Gal labai nesutrukdysiu, jei parodysiu tau tokią duobę... Noriu pasitarti, kaip iš jos išlipti...

...Sėdim ir žiūrim jau šiuolaikį „vidiaką“, kuriame pats autorius narplioja šiurpią, iki šiol mažai kam žinomą karo metų istoriją apie mirtininkų pabėgimą iš Panerių pragaro...

– Vitučekai, – sakau po peržiūros. – Tas montažines „bluseles“ išravėsim... Tiktai neišlipk iš tos duobės, bet „kalk“ tą istoriją iki galo – būtina antroji serija...

Tačiau, kaip nūnai įprasta, būtina sąlyga, jei rasis geras „dėdė“ – rėmėjas... Ir tik tada vėl sušvytuos Jo kastuvėlis, suksis skaitmeninė kamera...

...O aš vėl lauksiu skambučio...

P.S. SEPTYNETAS, sako, laimingas skaičius... O NULIS – lyg ir nieko nereiškia... Juos iš eilės užrašęs galiu palinkėti – TĘSK SAVO ARCHEOLOGISKAI KINEMATOGRAFINĘ KELIONĘ!

RIMTAUTAS ŠILINIS

TRAVEL MUST BE CONTINUED

The time comes to root around in the drawer of memory and to part the strata of recent decades in order to have a glimpse of events, situations, silhouettes and faces veiled in patina... I recognize HIM in the kaleidoscope of fellow-students standing out by blond massed forelock, slightly scampish expression, penetrating look and not hasty manner of speaking, characteristic of a silent person...

The common lectures for the students of philology and history in the big fourth auditorium, joint time-markings or sittings in the Serbyevium's court, gatherings in the festivals, studies or summer trainings arranged by the military chair... Different hobbies... Neither sport teams nor art assemblies joined us... It was the CINEMA that brought us together for further communication or to be more precise for cooperation... Not cinema visiting, but film making... And the ARCHAEOLOGY...

The big hall of the Academy of Sciences... From the depth of the presidium's stage many plastic gypsous sculptural portraits are looking to us from the shelves. They are our ancestors reproduced and reconstructed by HIM from skulls found in excavation- and burial sites... Young and aged men and women... It was an extraordinarily distinctive event in the panorama of Lithuanian historians' and archaeologists' activities... Hear, hear, a student of famous anthropologist M. Gerasimov is defending a thesis... The aura of sensation is hovering about... In the packed hall the author of dissertation, concentrated, but not lost in embarrassment, silently reports the postulates of technology, which was brand new to these times...

Oponents' favoring, but respective assessments... Applause... Greetings... And general pride in the new scientist capable to elevate the science of Lithuania into another stage of human knowledge, somewhat mysterious, but significant and widely practical...

Did that memorable afternoon inspire me to make a film - contemplation on the subject of archaeology... from "old times", me who already ate in mouthfuls the fruits of knowledge in the cinema? I shot the episodes of His reconstructions from HIS creative laboratory, as well as the author himself.

"Have You any time to have a look at my small invention?" I hear His voice in the receiver.

In the small office-room of the then Institute of History, with our ancestors looking from the shelves, the mobile film projector - "peredvizhka" is rattling. On the white cloth of screen, there come again to life the images from excavations performed by the archaeological expedition under His direction, as well as the faces of reproduced our ancestors...

It was the birth of His first motion film...

"Inhabitants of Šlapgiriai before 500 years"...

The year of 1968... In this way His secret dream - the CINEMA - took a shape of screen...

The bacillus of cinema found a favoring medium in HIS vulnerable soul, flushed, gained the position and developed into an incurable virus, which overmastered HIS being and had flourished in HIM for four decades...

The geologists investigating the composition of the Earth crust have billions years in their disposition...

The paleontologists count the beginnings of life on Earth in hundred billion years... The archaeologists count the history of mankind in millennia...

The photographers stopped the moment before 150 years... The cinema has been fixing the life in motion for as many as 110 years... Therefore, let us speak about the CINEMA...

From a circus attraction, a trick, to a vital art branch... In all stages of development the cinematography did not lose the unique unchanging annalistic capability to immortalize the visible world, its persistent value...

What does devise and bequeath the man, the personality and the creator for coming generations? The heritage of epochs lived by mankind... Marks on stone and pictures in caves, pyramids and foundations of fortresses, texts on clay tablets and papyrus or leather, antique sculptures and medieval painting, engineering structures and artifacts of writing - some of them survived regardless of unmerciful time.

Archaeologists or investigators of the Sumerian epos manage to unearth cemeteries or mummies, but are not able "to revive at least a single old man from the barrow and to get wind of a sole LIVE word from old times..."

Only a cinematographical or modern digital file can preserve the life for those who will live after us...

So word survives, as well as thought, manner of speaking, design of phrase characteristic of this or that individual,

intonation, emotion... Reverie, embarrassment, tear, joy, academic solemnity, mocking, ironical or sarcastic maxim...

Upon overview of the list of films made by HIM, I can maintain that hardly You would find another professional cinematographer able to compete or to come up with professional archaeologist Vytautas Urbanavičius not only in geography of filmed objects, but also in quality of persisting value...

Armed by spade or camera-recorder, HE has been meaningfully fixing the areal of HIS investigations on the moving film for 38 years. Beside this task, HE dedicated incomparably much more time to show the colleagues, famous historic personalities in HIS moving pictures, since the oldest times to nowadays.

The genre of cinema portrait is extremely significant in the context of heritage. HIS appetite in this field was also insatiable... Names of his works of cinema speak for themselves, as well as telegraphically short annotations of numerous filmed places and personalia...

A new era dawned for electronic-digital fixation of sound and video... Revolution in technical equipment, changes and improvements each half-year...

Old cinematographic technologies pass into silence. The author never made a martyr of himself while developing the negative of film... While "printing" the positive and matching and synchronizing the sound filmed separately with the video material (mute "gasping" of the speaking person). How painstaking was to glue separate pieces – plans – of film and to bring together the author's text and

music (held in separate pieces) into a harmonious whole, as well as to print copies... HE survived all that "Stone Age", stuck out, spared neither trouble nor time, but managed to master ALL technical and creative professions of film making... Author of scenarios, scientific consultant, cameraman, gaffer, assistant for supervision of apparatus, maintenance worker (carrier), fitter, film director, recordist, narration author, music selector, author of titles and painter... And all that in SINGULAR...

No mistaking - HE is a MAN – FILM STUDIO.

"Rimuchek (my name for many years)", I hear in the receiver. "I want to show a certain pit to You. No disturbance, I hope? Help me to come out of it..."

...Well, we are sitting and watching the video player where the author himself tangles a creepy little known war story about the escape of the condemned men from the Paneriai inferno...

"Vituchek", I say after the run-through. "We shall weed out these "fleas" of assembly. Only do not light off this pit, but "hammer" the story to the end - by all means make a serial"...

However, nowadays without a good "uncle" – the sponsor- You can hardly stir a finger. Otherwise how can HIS spade swing and digital movie camera rotate?

... As to me, I shall wait again for HIS ring...

P. S. They say that the seven is a happy number... The zero is absolutely insignificant. As I put the both ciphers one by one, I want to wish YOU – CONTINUE YOUR ARCHAEOLOGICALLY CINEMATOGRAPHIC TRAVEL!

RIMTAUTAS ŠILINIS